

Prva borbena dejstva 42. vazduhoplovne divizije

Krajem 1944. i početkom 1945. saveznici su se pripremali za odlučnu ofanzivu protiv nemačkih jedinica. U to vreme anglo-američke snage su na zapadnom frontu došle do reke Rajne, a u Italiji do Toskanskih Apenina; Crvena armija je uspostavila front od reke Visle, preko Blatnog jezera do Drave u našoj zemlji.

Uprkos sve snažnijem nadiranju savezničkih vojski, nemačka Vrhovna komanda je pokušavala da se odupre. Krajem decembra 1944. nemačka kontraofanziva u Ardenima zaustavila je, za nekoliko nedelja, napredovanje anglo-američkih trupa, a u januaru 1945. naređeno je preduzimanje protivofanzive u Mađarskoj kako bi se deblokirale opkoljene nemačke jedinice u Budimpešti, a zatim da se, prodorom preko Dunava, omogući skraćivanje fronta nemačke Grupe armija „Jug“.

U duhu tih zamisli bilo je planirano da nemačka komanda „Jugostok“ uspostavi čvrstu odbranu u našoj zemlji, na liniji Mostar - Višegrad - Drina - Ilok. Glavnina nemačkih snaga u našoj zemlji nalazila se u sastavu Grupe armija „E“, koja je neposredno bila potčinjena komandantu Grupe armija „F“, dok su kvislinške snage bile pod komandom nemačkih korpusa, odnosno divizija na čijim su se operativnim područjima nalazile.

Na delu teritorije Jugoslavije, na kome će dejstvovati snage 42. vazduhoplovne divizije, nalazile su se sledeće nemačke snage Grupe armija „E“:

- na sremskom frontu: 34. armijski korpus, sastava sedam divizija (od kojih dve ustaško-domobranske) i tri borbene grupe;
- u istočnoj Bosni, na komunikaciji Sarajevo - Brod i na prostoru Mostara: 21. brdski armijski korpus, sastava takođe sedam divizija (od kojih jedna legionarska i tri ustaško-domobranske);
- na desnoj obali Drave, od Dalja do Donjeg Miholjca: 91. brdski armijski korpus sastava dve divizije, jedne borbene grupe i jednog specijalnog puka za osiguranje.⁹⁴¹

Posle velikih vojnih uspeha Vrhovni štab NOV i POJ je, 1. januara 1945, formirao 1. 2. i 3. armiju, čime su stvorene snažne vojne grupacije, sposobne da izvedu operacije strategijskog značaja. Bobrena dejstva te

⁹⁴¹ Na ostalom delu Jugoslavije bile su još: 15. brdski armijski korpus (sastava 4 divizije); iz Grupe armije „C“ 97. brdski armijski korpus u Istri i Slovenačkom primorju, kao i mnoštvo policijskih i kvislinških snaga na teritoriji Slovenije i Hrvatske, među kojima i vazduhoplovne i mornaričke snage.

tri jugoslovenske armije, uz snažnu podršku avijacije, izvođene su u okviru dve etape:

- prva, zimske operacije, u kojima će se stvoriti povoljni strategijski uslovi za dalje akcije, odnosno za sledeću etapu;
- druga, koja označava završne prolećne ofanzive za konačno oslobođenje zemlje.

Da bi se ostvarili ti ciljevi, na početku 1945. snage NOVJ, odnosno Jugoslovenske armije, imale su sledeći raspored:

- 1. armija, sastava pet divizija i jedna brigada: na sremskom frontu, od Oriolika, preko Bosutskih šuma do reke Sava;
- 2. armija sastava takođe pet divizija i 3. korpusa (sastava dve divizije): istočna Bosna i dolina Drine;
- 3. armija, sastava tri divizije: u dolini reke Drave od Barča, preko Donjeg Miholjca do ušća u Dunav, zatim, levom obalom Dunava do Vukovara, i
- 4. armija (formirana 1. marta 1945): na jadranskom vojištu.

Baziranje 42. vazduhoplovne divizije

Pukovi 42. vazduhoplovne divizije, zbog akcionog radijusa dejstava jurišnih aviona 11-2, bazirali su na aerodromima sa kojih su mogli da budu upućivani na borbene zadatke. Položaj aerodroma baziranja je omogućivao:

- bočno dejstvo na ciljeve na sremskom frontu,
- efikasno dejstvo pravcem severozapad, odnosno dolinom reke Drava, kao i
- efikasno iskorišćavanje radijusa dejstava u neprijateljevoj pozadini i u njegovu duboku pozadinu pravcem zapad i jugozapad.

U vreme okupljanja ljudstva, formiranja jedinica i prvih borbenih dejstava 42. vazduhoplovne divizije, aerodromi baziranja bili su:

- Laćarak, na kome se 421. vazduhoplovni puk nalazio od 20. decembra 1944. do 19. januara 1945;
- Krnješevci, takođe aerodrom 421. puka od 19. januara do 9. februara 1945;
- Novi Sad, na kome se nalazio 422. vazduhoplovni puk od 4. decembra 1944. do 29. marta 1945, i
- Ruma, na kome je bazirao 423. vazduhoplovni puk od 9. decembra 1944. do 10. marta 1945:

1. - *Aerodrom Laćarak* imao je tvrdi podlogu sa travnom poletno-sletnom stazom, dovoljno dugačkom za poletanje jurišnih aviona 11-2 i lovačkih aviona tipa „jak“, i nije imao u osi piste ni prirodnih, ni veštačkih prepreka.

Letačko osoblje je bilo smešteno u četiri zgrade, koje su popravljene i osposobljene za stanovanje i učionice, u kojima se izvodila teorijska obuka. Tehničko osoblje nalazilo se prvo u Krnješevcima, a zatim

prebačeno na aerodrom Veliki Radinci, na kome je bazirao sovjetski 165. gardijski jurišni puk. Dvadesetog decembra to ljudstvo je vraćeno nazad na aerodrom Laćarak.

S obzirom da su nemačke jedinice 17. januara 1945. izvršile iznenadni prodor, probile front i zauzele Šid, pretila je opasnost da aerodrom Laćarak, udaljen odatle samo oko 30 km, bude napadnut. Ipak, posade su izvršavale zadatke 17. i 18. januara, a naredba za povlačenje na novi aerodrom - Krnješevci, saopštena je 18. januara oko 20.00 časova. Međutim, usled dnevnog topljenja snega poletna staza je, delimično, bila raskvašena, te se prelet nije mogao odmah obaviti. S obzirom na takvu situaciju, doneta je odluka da se avioni, u krajnjem slučaju, miniraju kako ih neprijatelj ne bi zarobio. Ali, kako se tokom noći teren ponovo stvrdnuo usled niske temperature, stvoreni su uslovi za prelet. Ljudstvo 421. vazduhoplovnog puka je ujutro 19. januara otpočelo prebaziranje na aerodrom Krnješevci, a avione su preletele sovjetske posade.

Neposredno po prebaziranju ljudstvo je bilo razmešteno po seoskim kućama u selu Ugrinovci i Krnješevci, u kome se nalazio i Štab 421. vazduhoplovnog puka.

2. - *Aerodrom Krnješevci* je - za vreme pružanja podrške jedinicama 1. armije u odbijanju nemačke protiofanzive, a kasnije i jedinicama 2. armije koja je dejstvovala u dolini Drine i oko Bijeljine - bio podvodan i raskvašen. To je primoralo tehničko osoblje da avione vuče do linije poletanja. Tako je poletanje, a naročito sletanje, vršeno pod veoma otežanim uslovima, a bilo je i slučajeva da su pojedini avioni upadali u blato i mekani teren do osovina točkova.

Sa aerodroma Krnješevci piloti 421. vazduhoplovnog puka, u pružanju podrške jedinicama 1. armije, izvodili su borbena dejstva samo do 25. januara, a onda su loši meteorološki uslovi onemogućili poletanje na borbene zadatke u sledećih sedam dana. Od 31. januara piloti ovog puka izvršavaju borbene zadatke u podršci jedinicama 2. armije.

3. - *Aerodrom Novi Sad*, na kome se nalazio i Štab 42. vazduhoplovne divizije i sa koga je borbene zadatke izvršavao 422. puk, bio je u fizičkom pogledu, znatno bolji od ostalih aerodroma u Sremu i Bačkoj. Posade 422. puka su, zapravo, sa aerodroma Nadalj izvršavale borbene zadatke u podršci jedinica:

- 1. armije: u borbi protiv nemačkih snaga čije su motomehanizovane jedinice izvršile proboj 17. januara;
- 2. armije: u borbama u dolini reke Drine i rejona oko Bijeljine, tokom februara 1945, i
- 3. armije: prilikom slamanja dravskog mostobrana kod Valpova i Donjeg Miholjca, tokom marta 1945.

4. - *Aerodrom Ruma*, kao i većina ostalih aerodroma, predstavljao je idealnu poljanu, bez prepreka, ali i bez objekata, osim jedne zemunice, u kojoj su bili smešteni štab 423. vazduhoplovnog puka i

neka sredstva VTS. Poletna-sletna staza bila je ravna, ali pokrivena snegom. Kao i na aerodromu Laćarak, tako je i na aerodromu Ruma, 17. i 18. januara došlo do iznenadnog topljenja snega, što je uslovalo da se upravo na sredini piste naprave nekoliko većih uvala, punih vode i blata. Ljudstvo puka je, uz svesrdnu pomoć okolnog stanovišta i omladine, odmah intervenisalo. Od jedne razrušene zgrade cigle su kamionima prevežene na aerodrom, pa je pista već 20. januara osposobljena za poletanje.

I u Rumi, kao i na ostalim aerodromima, tehničko osoblje je avione pripremalo na otvorenoj ledini, na stajanci na kojoj nije bilo zaklona. Niske temperature, koje su vladale počev od 20. januara, skupa sa snežnim padavinama i jakim vetrom, nisu onemogućile tehničkom osoblju da na vreme pripremi avione za borbene zadatke. Ponekad, tokom noći, avionski motori su morali da se stavljaju u rad kako bi se letelo bez zastoja. Motori su se teško pokretali u rad ako bi zbog otkaza pojedinih instalacija bili van stroja po dva - tri i na opravkama. Zbog toga su avio-mehaničari ispod korita motora palili ulje i tako ih zagrevali.

Svi aerodromi 42. vazduhoplovne divizije, na kojima su bazirali i pukovi 11. vazduhoplovne divizije (111, 112. i 113. lovački puk), bili su ratni, u stvari dobra letelišta, ali bez ikakvih mirnodopskih instalacija. S obzirom da su, uglavnom, korišćene poljane nije bilo ni zgrada za operativni rad, neposrednu pripremu posuda za borbene zadatke, smeštaj i stanovanje.

Tako loši, u stvari ratni uslovi, nisu, međutim, uticali na borbeni moral ljudstva.

Podrška jedinicama 1. armije u odbijanju nemačkog januarskog protivudara

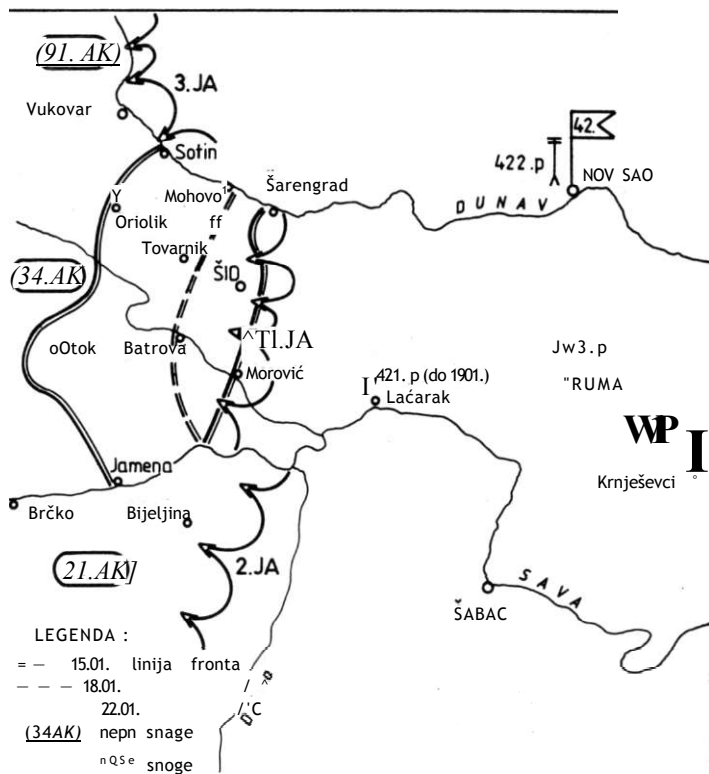
Jedinice nemačkog 34. armijskog korpusa su, 3. januara 1945, snažnim dejstvima - u operaciji nazvanoj „Zimska oluja” - preduzele napad na posednutu liniju 1. armije u Sremu. Težište napada bilo je na pravcu: Otok - Komletinci - Oriolik, kako bi što dalje odbacili jedinice 1. armije od železničke pruge Brčko - Vinkovci.

Posle ostvarenih uspeha, neprijatelj je preduzeo opšti napad na celom frontu 17. januara u dva pravca: prvi Staro Selo - Spajinske njive i, drugi Oriolik - Ostojić, i toga dana je zauzeo Šid (ilustracija 1).

Upravo tih dana otpočinju i prva borbena dejstva 42. vazduhoplovne divizije: 421. puk - 17. januara; 423. - 19. a 422. puk 22. januara.

Radi objedinjavanja komandovanja i s obzirom da su vazduhoplovni pukovi, i jurišni i lovački, bazirali na više aerodroma, Štab Vazduhoplovstva NOVJ je 17. januara naredio da se štabovi 11. lovačke divizije i 9. oblasne vazduhoplovne baze pretpočine Štabu 42. vazduhoplovne divizije.

Prvog dana dejstava, 17. januara, posade 421. vazduhoplovnog puka uspešno su, u dva izlaza, napale neprijatelje ciljeve u rejonu: Šid - Tovarnik - Ilinci - Adaševci - šuma 6 km severno od Šida. Borbene zadatke prvi su izvršavali kapetan Dušan Božović, komandant 421. puka i poručnik Drago Rendulić. Let je trajao 1,40 čas u okviru dejstava sovjetskog 165. gardijskog jurišnog puka, prilikom čega su dva jugoslovenska pilota letela kao pratioci u paru.

Mesta baziranja 42. vazduhoplovne divizije i linija fronta u nemačkoj protivofanzivi u januaru 1945.

Ukupan borbeni učinak prvog dana dejstava 42. vazduhoplovne divizije, skupa sa rezultatima sovjetskih posada,⁹⁵⁾ bio je vrlo solidan: uništen jedan tenk, šest automobila i isto toliko kola sa konjskom vučom, izazvano dva požara i neutralisano tri topa.

Idućeg dana, 18. januara, neprijateljeve snage su ovladale linijom Tovarnik - Ilinci, tako da su bila planirana nova dejstva avijacije. Toga dana su ponovo letele posade 421. vazduhoplovnog puka. Izvršeno je

⁹⁵⁾ Štab sovjetske 10. jurišne divizije Vazduhoplovne grupe Vitruk, koji je dostavljao izveštaje zameniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ, napisao je operativni izveštaj br. 1. za dane 17, 18. i 19. januar, odnosno o skupnom učinku za tri dana.

sedam borbenih letova u rejonu: Šid - Tovarnik - Ilinci - Adaševci - šuma 6 km severno od Sida, odnosno rejon dejstava bio je isti kao i prethodnog dana. S obzirom da je na borbene zadatke letelo sedam grupa sovjetskih posada, prilikom čega su jugoslovenski piloti takođe bili pratioci, rezultat borbenih dejstava bio je znatno efikasniji: uništene su tri poljske baterije i izazvane tri velike eksplozije, onesposobljeno je četiri tenka, devet automobila i 15 kola.

Avijacija je, takođe, dejstvovala i po neprijateljevoj živoj sili - po pešadiji na maršu i u zaklonima. Tog dana, po dva borbena leta izvršavali su poručnik Drago Rendulić i potporučnik Jovan Utornik, po jedan let: komandant puka i stariji vodnici Dušan Piperin i Salih Hadžiomerović. U sedam borbenih letova ostvaren je nalet od 5, 32 časova.

Devetnaestog januara jedinice 1. armije prelaze u protivnapad i zaustavljaju napredovanje neprijatelja. Ostvarivanju tog uspeha znatno je doprinela i naša avijacija sasređenim dejstvima i masovnim udarima.

Zajedno sa posadama sovjetskog 167. gardijskog jurišnog puka, takođe kao pratioci, otpočinju da lete na borbene zadatke i posade 423. vazduhoplovnog puka. Prvi borbeni zadatak u ovom puku izvršio je pilot Dušan Vujin, leteći kao drugi pratilac para koji je dejstvovao po neprijateljevim objektima u rejonu sela Novak - Babek. Potporučnik Luka Popov je, kao drugi pratilac vođe osmorke jurišnih aviona, dejstvovao u rejonu Sida, a komandant 423. puka, major Milan Malnarić, takođe kao drugi pratilac vođe osmorke, dejstvovao je u rejonu Šarengrada i sela Novak - Babek.

Toga dana su piloti 423. vazduhoplovnog puka učestvovali u tri navedena borbena zadatka, ali u ukupno sedam avio-poletanja (tri osmorke i četiri para) sovjetski i jugoslovenski piloti su uništili jedan tenk, četiri kamiona, neutralisali jednu bateriju od 105 mm, a u Šidu izazvali eksploziju velikog skladišta municije. Tom prilikom ubijeno je oko 50 neprijateljevih vojnika.

U dnevniku borbenih letova 423. vazduhoplovnog puka za prvi dan borbenih dejstava upisano je:

„19. januar 1945.

1. - Od 15.30 do 16.30 - Vujin kao pratilac na avionu 11-2: napad na neprijatelja u rejonu s. Novak i Babek, uništeno 2 kamiona i 30 vojnika.

2. - od 15.55 do 17.05 - Popov kao pratilac u rejonu Šid. Rezultati dejstava: uništen jedan tenk i oko 20 neprijateljskih vojnika.

3. - Od 16.15 do 17.15 - Malnarić kao pratilac: napad u rejonu Šarengrad i s. Novak i Babek. Rezultat dejstva: uništeno 2 kamiona i oko 20 neprijateljskih vojnika".⁹⁶¹

Dejstvom avijacije 19. januara neprijatelj je bio paralisan i zaustavljen na svim sektorima fronta 1. armije. Nemačke jedinice bile su

⁹⁶¹ Arhiva Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva; grada 423. puka

primorane da se povuku iz Šida. Prednji delovi neprijatelja zaposeli su novu odbrambenu liniju: Mohovo - istočno od Tovarnika - zapadno od Šida - Ilinci - Batrovci, kao i levu obalu reke Save od Bosuta - Lipovca.

To je, u stvari, bila linija na kojoj se sremski front konačno stabilizovao i na kojoj su nemačke jedinice i jedinice naše armije prešle u pozicijsku odbranu, sve do aprilskog proboja.

U protekla tri dana borbeni učinak avijacije bio je vrlo značajan: „U vremenu 17,18. i 19. januara 1945. avijaciona grupa general-majora avijacije, heroja Sovjetskog Saveza Vitruka,⁴⁷¹ izvršila je naporne i neprekidne letove po grupama 2, 4 i 8 aviona u rejonima: Nova Bapska - Šid - Tovarnik - Lovaš - Nijemci - Čakovci - Sotin - Oriolik i dr. i vršila izviđanje drumova, cesta, železničkih pruga i naseljenih mesta.

Za tri dana izvršeno je 493 uspešna bojna leta.

Prema izjavi komandanta I armije general-lajtanta Peka Dapčevića, naši 'šstormovici'⁹⁸¹ odigrali su važnu ulogu u zadržavanju neprijateljskog nastupanja. Za ovaj period uništena je i onespobijana velika količina žive sile neprijatelja i njegove tehnike. Neprijatelju su naneseni veliki gubici, radi čega je zaustavljeno njegovo napredovanje u međurečju Dunava i Save!^{99,}

Premda je front bio stabilizovan, avijacija je nastavila da izvršava borbene zadatke. Dvadesetog januara 1945. od jugoslovenskih pilota leteo je samo poručnik Ivan Kavić iz 423. vazduhoplovnog puka, kao pratilac para 11-2 koji je uspešno napadao neprijateljev cilj u selu Lovaš. Grupa jurišnih aviona je, tom prilikom, uništila jedan top i onespobijala jedno odeljenje nemačkih vojnika u utvrđenom položaju.

Zbog loših meteoroloških uslova koji su vladali tih dana, a posebno 21. januara, jugoslovenske posade nisu upućivane na borbene zadatke.

Idućeg dana, 22. januara, prve borbene zadatke izvršili su i piloti 422. vazduhoplovnog puka sa jugoslovenskim pilotima leteli su vazdušni strelci 166. gardijskog jurišnog puka. U rejonu Mohovo - Sotin - Lovaš, dejstvovala je četvorka jurišnih aviona 11-2 u kojoj je, kao pratilac vođe, leteo kapetan Krsto Lakičević, komandant 422. vazduhoplovnog puka.

U drugom izlasku na borbeni zadatak upućen je i pilot poručnik Trifun Amidžić. Pilot Đorđe Gvozdrenović, kao pratilac para, napadao je neprijateljev cilj u rejonu Tovarnik - Lovaš, dok je pilot Stevan Smolić izvršavao borbeni zadatak u rejonu Mohovo - Sotin. Toga dana

⁹⁷⁾ Operativni izveštaj br. 1. Štaba 10. jurišne divizije od 20. januara 1945; AOS, k. 22, reg. br 1-1/4.

U svim operativnim izveštajima, zaključno sa 8. majem godine 1945. (operativni izveštaj br. 191) ovaj štab ni jednom rečju ne spominje jugoslovenske pilote, tako da neupućeni čitalac može da stekne deformisanu predstavu o stvarnom učešću samo sovjetskog vazduhoplovstva nad našom teritorijom. Ti su izveštaji objavljeni u Zborniku NOR, tom X, knj. 1. i 2.

⁹⁸¹ Jurišni avion 11-2 (iljušin).
AOS, k.22, br. reg. 1/3.

su, u četiri borbena zadatka, piloti 422. puka uništili jedno artiljerijsko oruđe, četvora kola, jedan automobil i bluzu 40 vojnika.

Dvadeset i drugog januara su letele i posade 421. i 423. vazduhoplovnog puka, tako da su piloti i strelci 42. vazduhoplovne divizije toga dana izvršili ukupno osam borbenih zadataka.

0 uspešnim dejstvima sovjetskih i jugoslovenskih posada za dane 21. i 22. januara zapisano je sledeće:

„Avijaciona grupa Vitruk u toku dana 21. i 22. 1. izvršila je izviđanje i borbena dejstva u pojasu, čija desna strana je linija Mohovo - Sotin - Vukovar - Osijek - Donji Miholjac - Virovitica, a leva granica: Batrovci - Otok - Vinkovci - Našice. Bombardovanjem i mitraljiranjem dejstvovala je i uništila neprijateljsku tehniku i živu silu u rejonu Šid, Mohovi, Lovaš, Tovarnik i Nijemci.

58 11-2 izvršili su 70 uspešnih borbenih letova, 16 Jak-1 izvršili su 16 borbenih letova. Svega izvršeno 86 uspešnih borbenih letova. Piloti su izvršili letove sa hrabrošću i istrajnošću, nasuprot teškim vremenskim prilikama.

Sadejstvom sa I armijom general-lajtanta Peka Dapčevića i potpomaganjem nastupanja naših snaga, bombardovanje i mitraljiranjem neprijateljskih ciljeva, naša vojska¹⁰⁰⁾ je zauzela naseljena mesta: Šid, Adaševci i M. Vašica.

Za ovo vreme avijaciona grupa Vitruk uništila je i onesposobila: 12 automobila, 20 kola; učutkano je 12 neprijateljskih baterija poljske artiljerije i 2 protivtenkovska topa; primećen je i jedan požar; razbijeno je i uništeno oko 285 neprijateljskih vojnika!¹⁰¹⁾

1 u naredna tri dana, 23-25. januara, borbene zadatke su izvršavali piloti sva tri jugoslovenska puka. Tako su 23. januara sovjetske i jugoslovenske posade napadale neprijatelja u istim rejonima. Tom prilikom, uprkos lošim vremenskim prilikama, leteli su samo jurišni avioni 11-2:

„Za ovo vreme borbenih dejstava avijaciona grupa Vitruk uništila je: dva automobila, 12 kola sa opremom i ljudima; učutkana je vatra jednog protivavionskog oruđa i jednog topa poljske artiljerije; ubijenih i ranjenih do 50 neprijateljskih vojnika".¹⁰²⁻

Toga dana, u tri izlaska, vršeno je i izviđanje neprijatelja. O trećem izlasku zabeleženo je:

„U vremenu od 14.00 do 14.45 časova izviđajući sa visine od 1200 - 800 metara nije osmotreno na drumu od Sotina preko Vukovara od Osijeka nikakvih pokreta. Na sz. ivici Osijeka oko 30 automobila u

¹⁰⁰⁾ Autor operativnih izveštaja 10. gardijske jurišne divizije, predstavnik Vazduhoplovne grupe Vitruk, ovde misli na Crvenu armiju. Operativni izveštaji su dostavljani zameniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ, kao i Štabu 17. vazduhoplovne armije.

¹⁰¹⁾ Operativni izveštaj br. 3. od 22. januara 1945; AOS, k. 22, reg. br. 1/4; (Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 208).
Iz operativnog izveštaja br. 3. grupe Vitruk od 23. januara 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 212.

mestu. Na obali reke Dunava od Vukovara do Dalja nema priprema za prelaz. Na severozapadnoj ivici Osijeka - Donji Miholjac i od Donjeg Miholjca - Našica osmotrena pojedina kola u pokretu... Na železničkoj stanici Vinkovci 6 kompozicija, svaka od oko 20 - 25 vagona, bez lokomotiva. Od žel. stanice Privlaka do Vinkovaca jedna lokomotiva sa vagonima u pokretu.

Neprijateljskih aviona nije bilo!¹⁰³

Dvadeset i trećeg januara piloti 422. vazduhoplovnog puka - poručnik Radomir Ilić, stariji vodnik Evgenije Radanov i kapetan Krsto Lakičević - izvršili su tri borbena zadatka u rejonima koji su bili napadnuti i prethodnog dana. Idućeg dana, 24. januara, iz 423. puka leteo je samo komandant, major Malnarić, u grupi jurišnih aviona 11-2. Ta grupa je, do tada, izvršila najmasovniji udar - ukupno deset, po neprijateljevim ciljevima u rejonu Sotin - Vukovar, a 25. januara i piloti 421. puka, Utornik i Piperin, napadali su ciljeve u rejonu Brčko - Bijeljina - Tovarnik - Lovaš.

Za dejstva pilota 422. vazduhoplovnog puka - kada je zajedno sa sovjetskim posadama dejstvovala ukupno osam grupa, 23. januara 1945. - između ostalog, stoji:

„Treća grupa: vođa Obrascov, pratilac Iličić - strelac Milanković. Poletanje 13,35 - povratak 14.30 časova; trajanje leta 1,50 čas; vreme nad ciljem 13,57 - 14,42; H. 600 - 25m; naleta 4; napada 4; bombe bačene iz poniranja pod uglom 25 - 30°.

Zadatak: tučenje konjanika i pešadije na putu s. Ilača - Tovarnik.

Primećeno: na putu Opatovac - Sotin 1 kola; na putu Vukovar - Petrovci 1 kola; na putu Oriolik - Sidski Banovci 2 kola; na putu Ilača - Tovarnik 15 konjanika.

Neprijateljskih lovaca nije bilo, a niska protivavionska odbrana iz rejona Ilača tukla sa 1 oruđem.

Uništeno: oko 5 konja i 5 neprijateljskih vojnika.

Stanje vremena: vedro, sa niskom maglom, vidljivost do 4 km.

Utrošeno: FAB 100 - 4 kom; R.S. 82 - 1 kom; VJ - 340 i ŠKAS - 240 komada.

Četvrta grupa; vođa Starodupcev, pratilac Radanov - strelac Mihajlović. Polazak u 13.45 časova, povratak u 14.20 časova; trajanje leta 1,10 čas; vreme nad ciljem od 13,58 - 14,06; H = 1300 - 300 metara; naleta 2; napada 4, napadano iz levog zaokreta, bombe bačene iz poniranja pod uglom 25 - 30°.

Zadatak: tučenje kola severozapadno od Lovaša i automobila u Lovašu.

Primećeno: severozapadno od Lovaša na putu 6 kola, a u Lovašu 2 automobila; nije bilo nikakve protivavionske odbrane.

Uništeno: 2 kola i oko 5 neprijateljskih vojnika.

Utrošeno: FAB 100 - 4 kom; AO 2,5 - 40 kom; R.S. 82 - 6; VJ - 260 kom. i ŠKAS - 100 komada...

¹⁰³ ibid.

Šesta grupa: vođa Subotin, pratilac Lakičević - strelac Mihajlović; polazak u 16.22, silazak u 17.27; trajanje leta 2,10 čas; vreme nad ciljem 16,42 - 15,56 časova. H = 800 - 50 m; naleta 3, napada 6; bombe bačene iz poniranja pod uglom 30 - 35°, napadano iz levog zaokreta.

Zadatak: prevozna sredstva oko sela Mikluševaca - s. Grabova i pešadija na putevima.

Primećeno: u s. Grabovu 2 automobila i 3 - 4 kola. U Mikloševcima do 8 kola i jednog voda pešadije. Niska protivavionska artiljerija do jačine jedne baterije iz Mikluševaca.

Stanje vremena: vedro, vidljivost 3 - 4 km.

Ništeno: do 5 kola i 12 ljudi neprijateljske žive sile.

Utrošeno: FAB 100 - 4 kom; FAB 50 - 2 kom; R.S. 82 - 3 kom; VJ - 430 kom; ŠKAS - 210 kom"^{104r}

Piloti su tukli ciljeve koji su se nalazili na liniji fronta i u neprijateljevoj pozadini. Dvadeset i petog januara iz 42. vazduhoplovne divizije dejstvovala su samo dve posade 421. puka po ciljevima u selu Batrovci:

„1- 42. vazd. divizija, uz pratnju lovaca 11. vazd. divizije dana 25. januara 1945. god. radila je na frontu u sastavu Vazd. divizije generala Vitruka.

2- Linija fronta proteže se: jedan km istočno Mohovo; 2 km ist. Tovarnik - isklj. Ilinci - Batrovci i dalje na jug na reku Savu.

3-Letelo 8 avina-, i to: 6 Jak-1 i 211-2. Bilo je svega 6 sati letenja.

4- Zadatak jedinice je bio: izviđanje fronta i izviđanje frontovske pozadine, naseljenih mesta Vukovar, Virovitica, Vinkovci i Brčko; mitraljiranje i bombardovanje trupa na zemlji.

5- Zadatak je od posade pravilno shvaćen i izvršen.

6- Gubitaka nije bilo"^{105r}

U periodu od 26. do 30. januara vladali su izuzetno loši meteorološki uslovi, tako da jurišna avijacija, izuzev izviđačkih letova sovjetskih pilota i pilota 11. lovačke divizije, nije dejstvovala.

Prema odredbama ruske meteorološke službe, za avion 11-2 postojala su određena ograničenja. Tako je bilo:

- zabranjeno letenje kada je visina niskih oblaka bila manja od 100 metara i vidljivost manja od 1 km na celoj marš-ruti i nad ciljem, i
- ograničeno letenje pri visini oblaka između 200 - 100 metara, a vidljivost između 1 - 3 km. Ograničeno letenje se odnosilo na izvršavanje važnih zadataka, kako za parove tako i za pojedinačne avione.

To obaveštenje je Štab 42. vazduhoplovne divizije uputio svim jurišnim i lovačkim pukovima ¹⁰⁶⁾ 27. januara. Tih dana je u jutarnjim i večernjim časovima padao sneg, a preko celog dana bila je magla, što je onemogućilo izvršenje borbenih zadataka.

¹⁰⁴⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 422. vazduhoplovnog puka od 24. januara za dejstva na dan 23. januara; AOS, k. 1466, br. reg. 5/6.

¹⁰⁵⁾ Iz operativnog izveštaja br. 1. Štaba 42. vazduhoplovne divizije za 25. januar 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/7-9.

¹⁰⁶⁾ Zabrana za lovce tipa „jak" bila je pri visini niskih oblaka od 200 m i vidljivosti od 3 km, a ograničeno letenje pri donjoj bazi oblaka između 200 - 400 m i vidljivosti od 3 km.

Rezultati prvih borbenih dejstava

Ocenjujući da je 20. januara 1945. neprijatelj bio na vrhuncu vojne moći, ali daje dejstvom avijacije zaustavljen nemački januarski protivudar, Štab 42. vazduhoplovne divizije je 25. januara pohvalio sve pilote i vazdušne strelce koji su izvršavali borbene zadatke do 25. januara. To su bili:

- iz 421. puka: piloti - Dušan Božović, Drago Rendulić, Jovan Utornik, Salih Hadžiomerović i Dušan Pandurov; i strelci - Jovan Pikerin, Vojislav Čolanović, Mileta Vito i Ljubomir Brajković;

- iz 422. vazduhoplovnog puka: piloti - Krsto Lakičević, Đorđe Gvozdrenović, Evgenije Radanov, Stevan Smoljić i Radomir Iličić i strelci - Janko Mihajlović, Petar Milanković, Miodrag Dimitrijević, Jovan Pešić, Slavoljub Stanojević i Milan Cvetković, i

- iz 423. vazduhoplovnog puka: piloti - Milan Malnarić, Ivan Kavić, Luka Popov i Dušan Vujin i strelci - Borivoje Nastić i Jovan Zec.^{107,}

Štab 42. vazduhoplovne divizije takođe je pozitivno ocenio borbene rezultate vazduhoplovnih pukova, posebno ulogu koju je avijacija imala u kritičnom momentu nemačke protivofanzive:

„Zadatak su jedinice potpuno shvaćale i izvršavale sa punim razumevanjem i hrabrošću. Jedinice sovjetskog vazduhoplovstva i naši avijatičari su dobili pohvalu za svoje dejstvo po živoj sili i tehnici protivnika od komandanta I jugoslovenske armije general-lajtanta Peke Dapčevića i ocenjen njihov rad i dejstvo ocenom 'odlično'. Vazduhoplovstvo je uveliko doprinelo da se neprijateljska ofanziva u prvom momentu zaustavi, a kasnije da se pređe u kontranapad i povrate delimično izgubljeni položaji“!.,^{108,}

Premda nije bilo neprijateljeve avijacije, zadaci su izvršavani pod snažnim dejstvom njegove protivavionske artiljerije, koja je tukla sa raznih vatrenih položaja i mesta:

„U rejonu Šid - Tovarnik - Lovaš osmotreno je oko 2 - 3 divizionu protivavionske artiljerije. Nprekidnim izviđanjem iz vazduha i dostavljanjem podataka sa osmatračnica zemaljskog komandovanja, kretanje i manevrisanje od artiljerije je uvek bilo praćeno. To je bio razlog da se uvek znalo mesto njenog vatrenog položaja, po kojima se uvek uspešno tuklo u uništavana su mnoga oruđa“.^{109,}

¹⁰⁷⁾ Naredba br. 2. Štaba 42. vazduhoplovne divizije za 25. januar 1945; AOS, k. 1453, br. reg. 38/5.

Istom naredbom pohvaljeni su još i: major Arsenije Boljević, komandant 11. lovačke divizije, kapetani Šava Poljanec i Milenko Lipovščak, komandanti 112, odnosno 113. lovačkog puka, i piloti-lovci Andrija Arapović i Josip Križaj.

¹⁰⁸⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije od 2. februara 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 230.

¹⁰⁹⁾ Ibid.

U pogledu dejstava i uvežbanosti, a posebno u rukovanju naoružanja i tehnike pilotiranja, Štab 42. vazduhoplovne divizije je ocenio da su jedinice pokazale odličan uspeh.

U prvim borbenim dejstvima od 17. do 25. januara 42. vazduhoplovna divizija je u svom formacijskom sastavu imala: pilota - 18; aviona borbeno sposobnih - 96, a ostvaren je nalet od 29,30 časova u 33 borbena zadatka. Prema jedinicama, ti rezultati izgledaju ovako:

	Piloti	Avioni	Let. dani	Letovi	Časovi
Štab 42.	3	1	-	-	-
421.p	5	33	5	13	12,30
422.p	6	32	3	8	6,39
423.p	4	30	5	12	10,30
Svega	18	96	-	33	29,39

U tom periodu uništeno je ili onesposobljeno:¹¹⁽¹⁾

	421.p	422.p	423.p	Ukupno
Tenkova	5	-	1	6
Automobila	18	1	1	20
PAA	4	1	1	6
Kola	9	11	-	20
Zive sile	-	29	37	66
Požara	5	8	18	31

Iz ovih pregleda se vidi da je najveći efekat borbenih dejstava ostvario 422. vazduhoplovni puk koji, međutim, ima najmanji nalet.

Tokom borbenih dejstava u januaru 1945. vazduhoplovni pukovi su utrošili sledeću količinu avio-bombi,¹¹¹ raketnih zrna,¹¹² topovskih granata¹¹³ i mitraljeskih zrna:¹¹⁴

Autor se odlučio za pukovske izveštaje s obzirom da u jednom te istom izveštaju 42. divizije (na primer, mesečni izveštaj od 2. februara za aktivnost u januaru 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 1, dok. 230) podaci nisu tačno zbrajani. To se posebno odnosi na količinu bombi i municije, kao i na uništeni ili onesposobljeni materijal. Autor pretpostavlja da je do grešaka dolazilo prilikom prepisivanja ili zbrajanja podataka, koje su pukovi dostavljali Štabu 42. divizije.

U sovjetskom vazduhoplovstvu postojala su dva tipa avio-bombi:

- razorne, FAB, kalibra: 250, 100, 50 kg
- rasprskavajuće, AO kalibra: 50, 35, 25, 10, 8, 6, 5 i 2,5 kg.

" Raketna zrna: RS 82 mm (56 kg) i RS 132 mm (182 kg)

' Topovske granate za:

- VJA, automatski top kalibra 23 mm (naziv prema konstruktoru Volkov-Jarčevu)
- ŠVAK, automatski top kalibra 20 mm (Špitalni-Vladimirov automatski velikokalibarni top)

Mitraljeska municija za:

- UBS, univerzalni sinhronizovani mitraljez kalibra 12,7 mm (2 mitraljeza u krilima - pilotski)
- ŠKAS, automatski brzometni mitraljez kalibra 7,62 mm.

	Kalibar	421.p	422. p	423. p	Ukupno 42.d
Avio bombe	FAB 100	2	14	5	21
	FAB 50	125	3	39	167
	AO 10	12	5	.	17
	AO 2,5	.	20	.	20
Raketna zrna	RS 82	17	7	26	50
	RS 132		2		2
Topovske granate	VJA23	1080	715	1380	3175
	ŠVAK20	40			40
Mitralj. municija	UBS 12,7	91			91
	ŠKAS 7,62	2000	1070	6436	9506

Najviše avio-bombi utrošili su piloti 421. puka, dok su posade 423. vazduhoplovnog puka količinski utrošili najviše raketnih zrna i mitraljevske municije.